

DRAGONUL ROȘU AL PARTENERIATULUI ESTIC China – Belarus: Lecții pentru R. Moldova

Victor CHIRILĂ

Iunie 2021

Sumar

- Prezența Chinei în Belarus a crescut substanțial în urma declanșării crizei ruso-ucrainene;
- China a ajuns printre primii trei cei mai mari creditorii externi ai Belarusului;
- China a devenit al doilea cel mai mare partener comercial al Belarusului, comerțul reciproc ridicându-se la suma de 4,6 miliarde de dolari SUA;
- Înrautățirea relațiilor UE cu Belarus nu sunt de bun augur pentru investițiile și planurile Chinei în acest stat;
- China speră că Rusia va fi în măsură să controleze evoluția evenimentelor la Minsk și astfel să asigure protecția investițiilor sale în Belarus.

Chișinău, 2021

Introducere

Parteneriatul dintre China și Belarus a evoluat rapid în urma declanșării crizei ruso-ucrainene. Cooperarea politică, economică și militară dintre ambele state a cunoscut evoluții importante, propulsând China la rangul de partener strategic al regimului de la Minsk. Aceasta dinamică ascendentă a fost favorizată de interacțiunea a câtorva factori.

În primul rând, urmare a crizei ucrainene din 2014, Belarus a încercat să reducă dependența sa de Rusia, diversificând opțiunile sale de politică externă atât spre Vest, cu UE și SUA, cât și spre Est, cu China. În doilea rând, criza ucraineană și anexarea Crimeii de către Rusia, unde China se angajase să participe la construirea unui port maritim de mare adâncime, au alterat planurile Beijingului de a valorifica poziția geografică a Ucrainei și infrastructura ei de transport maritim, în vederea facilitării fluxurilor sale comerciale spre UE. Noua realitate a determinat Beijingul să-și reajusteze planurile, îndreptându-și privirile spre Belarus, care a preluat abil potențialul rol al Ucrainei de „Poarta Chinei” spre UE.

În al treilea rând, Rusia nu s-a împotrivit investițiilor chineze în Belarus, care aveau ca scop conectarea țării la Inițiativa Chinei a „Centurii și Drumului” (BRI). Dimpotrivă, Rusia a binecuvântat această inițiativă prin acordul său de a conecta Centura Economică a Drumului Mătăsii, componenta continentală a BRI, cu Uniunea Economică Eurasiatică (UEE), proiectul de integrare regională dominat de Rusia, al cărui membru este și Belarus. Mai mult decât atât, susținând BRI, Rusia a urmărit de la bun început să faciliteze atragerea investițiilor chineze în modernizarea și dezvoltarea propriei infrastructuri de transport. Din această perspectivă, investițiile chineze în Belarus sunt utile Rusiei, deoarece contribuie la creșterea interesului Beijingului pentru coridorul nordic transport al rețelei BRI, care conectează China de UE, traversând Rusia și Belarus.

De asemenea, nu putem exclude factorul afinității ideologice dintre Minsk și Beijing. Este bine știut că, în ciuda politicilor economice neo-capitaliste de acasă, atitudinea Chinei față de alte state continuă să fie influențată de ideologia marxist-leninistă. De altfel, actualul Președinte chinez Xi Jinping pune un accent mult mai pronunțat decât predecesorii săi pe componenta ideologică a cooperării bilaterale. Or, Belarus este practic unicul stat european al cărui regim autoritar a păstrat, mai mult sau mai puțin, intacte particularitățile unui regim sovietic/socialist, iar această realitate reprezintă un atu în plus în colaborarea cu China¹.

De la relații de prietenie la parteneriat strategic

În 2015, cu ocazia vizitei oficiale la Minsk a Președintelui chinez, Xi Jinping, a fost semnat Acordul de prietenie și cooperare, iar în 2016, în timpul vizitei oficiale la Beijing, a Președintelui belarus, Alexandr Lukașenko, a fost semnată Declarația cu privire la dezvoltarea parteneriatului strategic. Ulterior, în 2017, China și Belarus au creat un grup permanent pentru combaterea terorismului, mișcărilor extremiste și separatismului, iar în 2018, acestea au negociat și semnat Acordul cu privire la instituirea regimului de călătorii fără vize.

Până la anexarea Crimeii de către Rusia, Ucraina era percepută de China ca fiind trambulina optimă pentru conectarea sa cu UE. Ulterior, acest rol a fost preluat de Belarus, unde China a finanțat, în ultimii ani, mai multe proiecte infrastructurale, noi drumuri, fabrici, un hotel de lux și o nouă clădire pentru spitalul central din Minsk. Însă, cea mai importantă investiție realizată de China în Belarus este Parcul industrial „Great Stone”, declarat de Președintele chinez, Xi Jinping, ca fiind „perla” inițiativei chineze a „Centurii și Drumului”.

Parcul „Great Stone” este cea mai mare investiție de dezvoltare realizată de China peste hotare. Acesta este situat la periferia orașului Minsk, are o suprafață de 112 km², și o capacitate de acomodare a 200,000 de muncitori. Până în prezent, Parcul industrial a atras

¹ Belarus-China Cooperation Ideological as Well as Economic, Eurasia Daily Monitor Volume: 16 Issue: 171, December 10, 2019, <https://jamestown.org/program/belarus-china-cooperation-ideological-as-well-as-economic/>

investiții de peste 1,2 miliarde de dolari SUA din partea a cel puțin 68 de companii străine², din 14 state, printre care se numără Huawei și ZTE, două cele mai mari companii chineze de telecomunicații. Un super-condensator, macarale, echipamente laser, drones, motoare Euro-6 și cutii de viteze grele, o zonă de comunicație pilot 5G lansat de Huawei și un terminal de containere multimodale sunt doar câteva dintre proiectele care sunt acum în desfășurare în Parcul industrial „Great Stone”³.

Pentru finanțarea proiectelor investiționale în Belarus, China a oferit Băncii de Dezvoltare de la Minsk o linie de creditare în valoare de 15 miliarde dolari SUA, iar în decembrie 2019 a acordat guvernului de belorus un împrumut de 500 milioane de dolari SUA, după ce Președintele Alexandr Lukașenko a eșuat să obțină un împrumut similar din partea Rusiei. De asemenea, la 25 aprilie 2019, la Beijing, Căile ferate din Belarus și Banca de Export-Import din China au semnat un acord de împrumut în valoare de 65,7 milioane EUR pentru finanțarea proiectului „Electrificarea tronsoanelor Gomel-Zhlobin-Osipovichi și Zhlobin-Kalinkovichi”⁴.

În 2019, China a ajuns printre primii trei cei mai mari creditori internaționali ai Belarusului⁵. Împrumuturile chineze destinate finanțării proiectelor industriale și infrastructurale au sprijinit creșterea economică în Belarus. În paralel, ele au crescut semnificativ datoria externă a Belarusului și importurile din China. În 2018, valoarea împrumuturilor chineze acordate Minskului totaliza cinci miliarde de dolari SUA, sau 37% din valoarea Prodului Intern Brut (PIB)⁶. Pentru a evita „capcana datoriei” chineze, Guvernul din Belarus a redus în ultimii ani numărul și suma împrumuturilor chineze destinate proiectelor infrastructurale garantate de stat, a îmbunătățit condițiile de creditare și a crescut investițiile străine directe din China⁷.

Conform statisticilor de la Minsk, în 2020, China a devenit, la nivelul partenerilor statali, al doilea cel mai mare partener comercial al Belarusului, comerțul reciproc ridicându-se la suma de 4,6 miliarde de dolari SUA, depășind cifra din 2019 cu 0,8 milioane de dolari SUA. Principalii factori de creștere a exporturilor beloruse în China au fost produsele agricole și din lemn, exporturile cărora s-au dublat⁸. De asemenea, Belarus este unica țară din Comunitatea Statelor Independente (CSI) căreia autoritățile chineze i-au acordat dreptul exclusiv de a exporta carne de vită pe piața chineză. Cu toate acestea, ponderea Chinei în comerțul exterior al Belarusului rămâne cu mult în urma comerțului efectuat de întreprinderile beloruse cu partenerii din Rusia sau din UE⁹.

Urmărind să extindă cooperarea comercială și investițională, la 7 aprilie 2021, a avut loc prima rundă de negocieri privind încheierea unui acord bilateral privind comerțul cu servicii și investiții între Belarus și China¹⁰. În opinia reprezentanților Ministerului economiei de la Minsk, negocierea acordului reprezintă una dintre cele mai importante direcții pentru dezvoltarea și consolidarea în continuare a cooperării comerciale și

² Great Stone industrial park raises \$650m in investment since inception, February 15th, 2021, <http://belaruschina.by/en/news/2021/February/15February-2287.html>

³ Ibidem

⁴ Belarusian Railways, Exim Bank of China sign €65.7m loan agreement, April 25th, 2019, <https://eng.belta.by/economics/view/belarusian-railways-exim-bank-of-china-sign-657m-loan-agreement-120613-2019/>

⁵ Belarus-China: Avoiding the “Debt Trap”, March 23rd, 2021, <https://www.intechopen.com/online-first/belarus-china-avoiding-the-debt-trap>

⁶ The Importance of Cooperation with China for Belarus, PISM, August 8th, 2018, https://pism.pl/publications/The_Importance_of_Cooperation_with_China_for_Belarus

⁷ Belarus-China: Avoiding the “Debt Trap”, March 23rd, 2021, <https://www.intechopen.com/online-first/belarus-china-avoiding-the-debt-trap>

⁸ China's support of Belarus in UN emphasized, March 25th, 2021, https://www.belarus.by/en/press-center/speeches-and-interviews/chinas-support-of-belarus-in-un-emphasized_i_127461.html

⁹ UE este al doilea partener comercial al Belarusului, reprezentând 18,1% din comerțul global cu bunuri al țării, ajungând la aproape 11 miliarde EUR în 2019. Rusia este primul partener comercial al Belarusului cu 49,2% din comerțul internațional al Belarusului, <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/belarus/>

¹⁰ Belarus and China begin negotiations on an agreement on investment and trade in services. April 8th, 2021, <http://belaruschina.by/ru/news/2021/April/08April-2309.html>

economice între Belarus și China. Minskul dorește ca cooperarea bilaterală să pună accent pe investiții directe, dezvoltarea potențialelor de producție ale celor două țări și creșterea echilibrată a comerțului bilateral.

Cooperarea militară tot mai dinamică și diversificată

În 2010, Belarus și China au semnat un acord de cooperare militară care impulsionat interacțiunile în acest domeniu dintre ambele state. În 2016, după ce Rusia a refuzat să vândă Belarusului, la preț redus, sistemul de rachete Iskander, Minskul a apelat la asistența Chinei pentru a construi propriul său sistem de rachete, Polonez, care a fost dat în exploatare în 2015 și integrat în armata belarusă 2016. Proiectul respectiv a fost interpretat ca o mișcare a Belarusului de a-și întări propria apărare în urma anexării Crimeei de către Rusia¹¹.

În opinia unor experților militari din Belarus, Rusia ar fi fost îngrijorată de apariția „Polonez” în armata din Belarus, deoarece „rachetele devin un fel de simbol al independenței Belarusului”. Totodată, unii observatori ruși nu excludeau că pe măsură ce cooperarea tehnico-militară dintre Belarus și Ucraina continuă, o armă puternică precum sistemul de rachete „Polonez” ar putea ajunge și în Ucraina¹².

De asemenea, cele mai importante companii belaruse din industria militară, „Minskiy zavod kolosnykh tyagachey” (MZKT) și "Peleng" specializată în producerea echipamentelor optoelectronice colaborează cu companiile chineze de armament¹³. De asemenea, ambele state cooperează în domeniul educației militare și pregătirii militare comune.¹⁴ De exemplu, de mai bine de zeci de ani, ofițeri ai armatei chineze studiază la Academia Militară din Belarus, în timp ce ofițerii belaruși își fac studiile la universitățile militare chineze¹⁵. În ultimii ani, forțele speciale ale ambelor armate au desfășurat antrenamente comune, atât în Belarus, cât și în China, iar în 2020 militarii belaruși și chinezi au participat în comun la exercițiile militare „Caucaz 2020”, organizate de Rusia.

Criza politică de la Minsk subminează interesele Chinei în Belarus

UE nu recunoaște rezultatele alegerilor din Belarus, din august 2020, condamându-le ca fiind nici libere, nici corecte. Din octombrie 2020, UE a impus progresiv măsuri restrictive împotriva Belarusului, ca răspuns la violența inacceptabilă a autorităților din Belarus împotriva protestatarilor pașnici, intimidare, arestări arbitrare și detenții¹⁶. De asemenea, aterizarea forțată la Minsk, la 23 mai, a avionului companiei Ryanair care efectua zborul Atena – Vilnius, pentru al aresta pe jurnalistul-opozant Roman Protasevich, riscă să înghețe pentru o perioadă foarte lungă relațiile UE cu Belarus.

La 24 mai, Consiliul European al UE a condamnat ferm aterizarea forțată a avionului Ryanair la Minsk și a cerut Consiliului UE să adopte sancțiuni economice specifice și a invitat Înaltul Reprezentant și Comisia Europeană să prezinte, cât mai curând posibil, propuneri de noi măsuri restrictive. Totodată, a solicitat tuturor transportatorilor din UE să evite survolarea Belarusului și a invitat Consiliul UE să adopte măsuri pentru a interzice supravegherea spațiului aerian al UE de către companiile aeriene din Belarus și pentru a împiedica accesul la aeroporturile UE a zborurilor operate de aceste companii aeriene¹⁷.

¹¹ To Keep Putin Out, Belarus Invites the U.S. and China In, January 1st, 2020,

<https://foreignpolicy.com/2020/01/01/belarus-lures-us-china-to-forestall-putin-russia/>

¹² Военно-Техническое Сотрудничество Белоруссии и Китая в ракетной области, March 2018,

https://www.imemo.ru/files/File/magazines/rossia_i_novay/2018_03/Gronskiy_Voenno_tekhnicheskoye.pdf

¹³ The Importance of Cooperation with China for Belarus, PISM, August 8th, 2018,

https://pism.pl/publications/The_Importance_of_Cooperation_with_China_for_Belarus

¹⁴ Belarus, China to advance cooperation in military education, April 20th, 2021,

<http://belaruschina.by/ru/news/2021/April/20April-2316.html>

¹⁵ The Importance of Cooperation with China for Belarus, PISM, August 8th, 2018,

https://pism.pl/publications/The_Importance_of_Cooperation_with_China_for_Belarus

¹⁶ European Council, Restrictive measures following the 2020 Belarus presidential elections, May 24th, 2021,

<https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/restrictive-measures-following-the-2020-belarus-presidential-elections/>

¹⁷ Ibidem

Desigur, înrăutățirea relațiilor UE cu Belarus nu sunt de bun augur pentru investițiile și planurile Chinei în acest stat. Cu toate acestea, acțiunile întreprinse de Beijing până în prezent denotă preferința Chinei pentru păstrarea status-quo-ului în Belarus. Președintele Xi Jinping a fost printre primii lideri străini care l-au felicitat pe Alexander Lukașenko cu victoria declarată de acesta. Da asemenea, la 24 martie 2021, China a votat alături de Rusia, Cuba, Venezuela, Eritrea, Bolivia și Filipine împotriva proiectului de rezoluție privind Belarusul propus de UE la cea de-a 46-a sesiune a Consiliului Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului (UNHRC), declarând că "China se opune întotdeauna să intervină în afacerile interne ale altor țări sau să aducă atingere suveranității altor țări sub pretextul problemelor legate de drepturile omului". Proiectul de rezoluție exprima îngrijorarea cu privire la încălcările drepturilor omului care au avut loc înaintea și după alegerile prezidențiale din august 2020 din Belarus¹⁸. Susținerea Rusiei în criza belorusă, nu este de loc dezinteresată. China speră că Rusia va fi în măsură să controleze evoluția evenimentelor la Minsk și astfel să asigure protecția investițiilor chineze în Belarus¹⁹.

Concluzii/Lecții pentru R. Moldova

- Parteneriatul dintre China și Belarus a evoluat rapid în urma declanșării crizei ruso-ucrainene;
- Belarus a încercat să reducă dependența sa de Rusia, diversificând opțiunile sale de politică externă atât spre Vest, cu UE și SUA, cât și spre Est, cu China;
- Rusia nu s-a împotrivit investițiilor chineze în Belarus, care aveau ca scop conectarea țării la Inițiativa Chinei a „Centurii și Drumului” (BRI);
- Investițiile chineze în Belarus sunt utile și Rusiei, deoarece contribuie la creșterea interesului Beijingului pentru coridorul nordic de transport al rețelei BRI, care conectează China de UE, traversând Rusia și Belarus;
- Belarus este practic unicul stat european al cărui regim autoritar a păstrat, mai mult sau mai puțin, intacte particularitățile unui regim sovietic/socialist, iar această realitate reprezintă un atu în plus în colaborarea cu China condusă de Președintele Xi Jinping, care pune un accent mult mai pronunțat pe componenta ideologică a cooperării bilaterale;
- Împrumuturile chineze destinate finanțării proiectelor industriale și de infrastructura au sprijinit creșterea economică în Belarus. Însă, în paralel, ele au crescut semnificativ datoria externă a Belarusului și importurile din China;
- Pentru a evita „capcana datoriei” chineze, Guvernul din Belarus a redus în ultimii ani numărul și suma împrumuturilor chineze destinate proiectelor infrastructurale garantate de stat, a îmbunătățit condițiile de creditare și a crescut investițiile străine directe din China;
- Principalii factori de creștere a exporturilor beloruse pe piața Chinei au fost produsele agricole și din lemn, exporturile cărora s-au dublat;
- Minskul dorește ca cooperarea bilaterală cu China să pună accent pe investiții directe, dezvoltarea potențialelor de producție ale celor două țări și creșterea echilibrată a comerțului bilateral;

¹⁸ UN Human Rights Council, Human Rights Council Renews Mandate of Special Rapporteur on Myanmar, Adopts Resolutions on Belarus and on the Right to Food, March 24th, 2021,

<https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/Pages/NewsDetail.aspx?NewsID=26943&LangID=E>;

China votes against EU-drafted resolution on Belarus at UNHRC, March 25th, 2021, <https://www.helsinki.fi/china-news/18934-china-votes-against-eu-drafted-resolution-on-belarus-at-unhrc.html>

¹⁹ The Diplomat, Why China Will Support Russia in Belarus, August 2020, <https://thediplomat.com/2020/08/why-china-will-support-russia-in-belarus/>

- Cooperarea militară cu China este tot mai dinamică și diversificată, însă nu periclitează interesele și supremația Rusiei în Belarus;
- Înrautățirea relațiilor UE cu Belarus nu sunt de bun augur pentru investițiile și planurile Chinei în acest stat. Cu toate acestea, acțiunile întreprinse de Beijing până în prezent denotă preferința Chinei pentru păstrarea status-quo-ului în Belarus;
- China speră că Rusia va fi în măsură să controleze evoluția evenimentelor la Minsk și astfel să asigure protecția investițiilor chineze în Belarus.

Abrevieri:

BRI	Inițiativa Centurii și Drumului
CSI	Comunitatea Statelor Independente
MZKT	Minskiy zavod kolosnykh tyagachey
PIB	Produsul Intern Brut
SUA	Statele Unite ale Americii
UE	Uniunea Europeană
UEE	Uniunea Economică Eurasiatică
UNHRC	Consiliului Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului

Despre autor

Victor Chirilă este director executiv al Asociației pentru Politica Externă (APE). El deține un master în politici publice europene acordat de Universitatea Edinburgh, Marea Britanie. Între 1996 și 2006, dl Chirilă a activat în cadrul Ministerului Afacerilor Externe al Republicii Moldova. În această perioadă, el a ocupat diferite funcții, inclusiv director adjunct al Departamentului de integrare europeană, șef de cabinet al ministrului de externe, consilier politic la Ambasada Moldovei în Statul Unit al Americii, director adjunct al Departamentului Europa și America de Nord și Departamentul Internațional Departamentul Relații Economice. A scris numeroase analize, comentarii și studii privind integrarea europeană, politica externă a Moldovei, relațiile internaționale și soluționarea transnistreană, care pot fi găsite pe site-ul web al Asociației pentru politica externă – www.ape.md

Despre Asociația pentru Politica Externă din Moldova

Asociația pentru Politică Externă (APE) este unul dintre principalele think-tank-uri din Moldova în domeniul politicii externe. Asociația e angajată în susținerea procesului de integrare a Republicii Moldova în Uniunea Europeană și facilitarea procesului de soluționare a problemei transnistrene în contextul europenizării țării. APE a fost constituită în 2003 de un grup proeminent de experți locali, personalități publice, foști oficiali guvernamentali și diplomați de rang înalt, care au decis să contribuie prin experiența și expertiza lor la formularea și promovarea unei politici externe a Republicii Moldova coerente, credibile și eficiente.

Această lucrare a fost elaborată în cadrul proiectului “Moldova reality check – Study visit to Moldova for the US and European experts, journalist and public official” implementat cu suportul financiar al The Black Sea Trust for Regional Cooperation din București. Opiniile exprimate în această lucrare sunt cele ale autorilor și nu reflectă neapărat viziunile The Black Sea Trust for Regional Cooperation sau cele ale Asociației pentru Politica Externă din Moldova.